

Bartis Attila

A vége

Magvető Kiadó, 2015, 604 oldal, 4990 Ft

Perspektívák között

Gyürky Katalin könyvajánlója

A kiállítást „Kornél nyitotta meg. Arról beszélt, hogy akiből hiányzik az elengedés képessége, az vagy megbolondul, vagy fotográfus lesz. És ha fotográfus lesz, előbb képes elengedni a saját életét, mint a fényképezőgépet, a képeit.” (578.) – olvashatjuk Bartis Attila legújabb regényében a főhős, a fotóművész Szabad András egyes szám első személyben megírt élettörténetének egyik epizódja kapcsán. A hosszú évekig publicitást sem kapó képei kiállításának megnyitója kapcsán, amely esemény egyébként eltörlődik mindamelllett a számtalan életesemény mellett, amit az ötvenkét éves művész megélt, s amelyeknek – legalábbis a regény címét, *A vége* címet én így értelmezem - idő előtt át kellett, meg kellett élnie a végét.

Szabad András a kiállítás idejére ugyanis már rég „elvesztette” édesanyját, aki a férje három éves letöltendő börtönbüntetése végén „pecsételte meg” a halálával, „elve-

szította” rákos beteg édesapját, vége van az élete szerelmével, Zárai Évával való kapcsolatának, sőt, Éva életének is, akinek „elvesztése” után Szabad András a fotografálással is felhagy.

Az elvesztés szót nem véletlenül tettem idézőjelbe. Mert Szabad András mindezeket a végeket nem elvesztésként éli meg. S nem is elengedésként, ahogyan a barátja, Kornél azon a bizonyos kiállítás-megnyitón fogalmaz. Hanem befejezésként. És épp ehhez a befejezéshez van szüksége a fotói elkészítésére. Azoknak a pillanatoknak a rögzítésére, amelyek végérvényesen eldöntenek valamit. A lebutított halált jelentik, azaz az egyébként felfoghatatlan elmúlást egy ponton rögzítik, s ezáltal Szabad Andrásnak a képen látható személyhez vagy személyekhez fűződő viszonya egy fázisát, vagy akár az egész viszonyát lezárják, befejezik, eldöntik.

A döntéshez azonban két, legalább két emberre van szükség. Na

meg azonos, vagy közel azonos perspektívára. S Szabad András életét többek között a perspektívák közötti különbség keseríti meg.

A nézőpontok különbözőségére már egy, az édesanyjával lejátszódott jelenet is figyelmezteti: „Együtt csavartuk Anyámmal a lepedőket meg a paplanhuzatokat. Teljes erőből szorítottuk a rongykígyók két végét, mindig én tekertem jobbra, ő pedig balra. Vagyis hát csak felőlem nézve, mert tulajdonképpen ő is jobbra tekerte. És ezt évekig nem értettem. Évekig fel-foghatatlan volt, miként lesz számára jobb az, ami az én szememben bal. Egyszerűen nem tudtam eldönteni, melyik a valóság – pedig hidd el, csak annyi kell hozzá, hogy ne ugyanonnan nézzük a dolgokat, kisfiam. Hogy egymással szemben álljunk. Akkor rögtön pont fordítva látjuk ugyanazt.” (83.)

Szabad András a tevékenysége kapcsán eleve ebben a fordított perspektívában látja a világot, a valóság-

got. A másik oldalról, a másik emberrel szemben lévő lencse felőli oldalról. S szimbolikusan, mintegy „szakmai ártalomként” ez a fordított perspektíva fog érvényesülni akkor is, amikor a számára legfontosabb emberi kapcsolatainak döntő pillanatait elemzi. Ezek a döntőnek számító pillanatok azonban nemcsak rajta múlnak, hanem a másik félen is, aki épp azt a pillanatot más-hogy, másik perspektívából, másfajta valóságként éli meg. Esetleg nem tekint rá úgy, mint ami befejez valamit, illetve nem árul el olyan tényeket, amelyek a pillanat fontosságához szükségeltetnének. Így Szabad András nemcsak a fordított perspektíva miatt látja máshogy a kapcsola-

latait, hanem azért is, mert rengeteg mindentről „elfelejtik” időben tájékoztatni. Ahhoz, hogy teljes valójában láthassa, s ítélhesse meg rég halott anyját, már az anyja életében tudnia kellett volna, hogy az anyjának volt egy első házassága, s egy ebből származó, mindössze egy napig életben maradt gyereke. Ahhoz, hogy normális perspektívából láthassa az apját, ahhoz még az apja életében tudnia kellett volna arról, hogy az apja nemcsak börtönviselt ember volt, hanem besúgó is. S ahhoz, hogy igazán működőképes legyen a kapcsolata Zárai Évával, tisztában kellett volna legyen azzal, hogy mi is a valódi természetrajza Éva hallgatásainak/elhallgatásainak, amelyeket ő a maga perspektívájából hazugságoknak íté-

meg: „Ha jobban belegondolok, Évával erre ment rá az életünk. Nem arra, amit titkolt, nem arra, amit elhallgattott. Hanem hogy számára a valóság kimondása, számomra a hazugság ténye volt elviselhetetlen. Ez a kettő csapott össze újra meg újra. És kétségtelenül igazam volt abban, hogy a hazugság magányossá teszi az embert. És kétségtelenül igazam volt abban, hogy a valóság előbb-utóbb mindig a hazugságok fölé kerekedik. Az egyetlen, amivel nem számoltam, hogy számára a valóság félelmetesebb, mint számomra a hazugságai.” (178.)

Ha mindezekkel tisztában lett volna, talán jobban megérti az őt körülvevők döntéseit, valóságát. Az ő lencsevégével, fordított perspek-

tívájával szembeni, mégis őrát is ható, az ő életét is befolyásoló döntéseket. Azt, hogy az anyja miért döntötte el, hogy akkor és úgy hal meg, ahogy. Azt, hogy az életének egy másik meghatározó nője, Selyem Adél miért tudott Bauer elvtárs mellett dönteni. Vagy azt, hogy épp Éva miért nem tudott végképp mellette dönteni.

A fordított perspektíva mellett tehát az ezt feloldani hivatott igazságok kimondásának a hiánya Szabad András másik nagy tragédiája. Amin nem is csodálkozhatunk, ha tudjuk, hogy története nagy része a leg-sötétebb Kádár-korban zajlik – a családtörténeti és a szerelmi szál mellett ennek a korszaknak az ábrázolása a regény harmadik fő szüzsészervező eleme –, amelynek

eleve sajátja volt az igazság elhallgatása és elhallgattatása.

Bartis Attila főhőse tehát több szempontból is a vége felől: a lencse vége felől, a befejezettnek hitt kapcsolatai felől, a halál felől tekint rá az életére, akkor, amikor már azt a vágyát is feladja, hogy legalább a képei által megvalósítsa a nevében is benne rejlő szabadságát. Ám nem Bartis Attilát olvasnánk, nem az ő letehetetlen, az érzelmek folyamatos sodrása mentén magába szippantó regényét tartanánk a kezünkben, ha a vége, a történet vége nem tartogatna további meglepetéseket. Azért, hogy még a hatszázadik oldalon se tudjunk szabadulni rövid, de annál tömönyebb, annál mellbevágóbb mondatai atmoszférájától.